AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA

ELMİN İNKİŞAFI FONDU

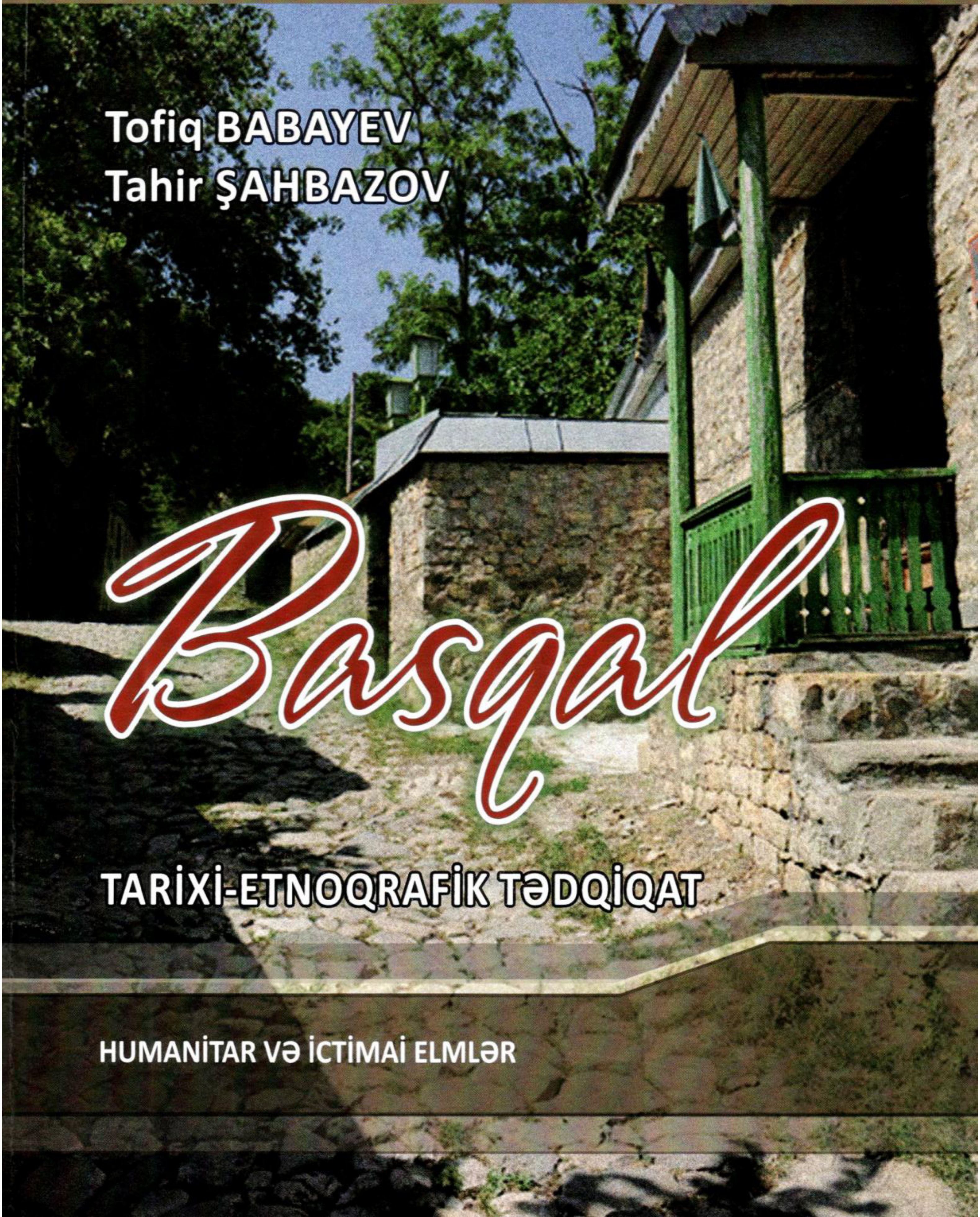

Tofiq BABAYEV

Tahir ŞAHBAZOV

Basqal

TARİXİ-ETNOQRAFİK TƏDQİQAT

HUMANİTAR VƏ İCTİMAİ ELMLƏR

Heydər Əliyevin abidəsi. İsmayıllı şəhəri

Biz öz tarixi köklərimizlə, maddi və mənəvi dəyərlərimizlə, milli-mənəvi ənənələrimizlə, böyük tariximizlə fəxr edə bilərik. Fəxr edə bilərik ki, bizim mədəniyyətimiz qədim zamanlarda da çox zəngin və yüksək olmuşdur.

Heydər Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun qrant layihəsi çərçivəsində nəşr olunmuşdur.

TOFİQ BABAYEV
TAHİR ŞAHBAZOV

Basqal

TARİXİ-ETNOQRAFİK TƏDQİQAT

BAKI – ELMİN İNKİŞAFI FONDU – 2017

***Elmi redaktor*:**
Qafar CƏBİYEV
tarix üzrə elmlər doktoru, professor

***Rəyçilər*:**
Nərgiz QULİYEVA
AMEA-nın Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun baş elmi işçisi,
tarix üzrə elmlər doktoru, professor
Əsəd ƏLİYEV
AMEA-nın Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun aparıcı elmi işçisi,
tarix üzrə fəlsəfə doktoru

T.A.Babayev, T.S.Şahbazov. BASQAL. ***Tarixi-etnoqrafik tədqiqat.***
– Bakı: Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Elmin İnkişafı Fondu, 2017. – 344 səh.

Kitab müasir İsmayıllı rayonunun inzibati-ərazi vahidliyinə daxil olan, Böyük Qafqaz sıra dağlarının cənub yamacında – Niyaldağ silsiləsinin ətəklərində yerləşən Basqal qəsəbəsinin tarixi-arxeoloji və etnoqrafik tədqiqinə həsr olunmuşdur. 1989-cu ildə Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin qərarı ilə Dövlət Tarix və Mədəniyyət Qoruğu elan edilmiş Basqal özünün plan-məkan quruluşu, memarlıq xüsusiyyətləri, tarixi abidələri, sənətkarlıq ənənələri və s. ilə Orta əsrlər şəhər mədəniyyətinin elementlərini günümüzə qədər çatdıran unikal yaşayış məskənlərimizdən biridir. Basqal tarixən ipək məmulatı istehsalı, xüsusilə də kəlağayıçılıq sənəti ilə daha çox şöhrət tapmışdır. Basqallı ustaların nəfis şəkildə hazırladıqları kəlağayılara hələ uzaq keçmişdə Şərq və Avropa ölkələrində böyük maraq olmuş və bu nadir sənət inciləri Azərbaycanın iqtisadi və ticarət əlaqələrində mühüm rol oynamışdır. Onlar zaman-zaman müxtəlif beynəlxalq sərgilərin mükafatçısı olmuş və bu günə qədər dünyanın ən məşhur muzeylərinin dəyərli eksponatları kimi çıxış etməkdədirlər. Təsadüfi deyil ki, Basqal kəlağayısının simasında Azərbaycan kəlağayısı 2014-cü ildə UNESCO-nun Qeyri-Maddi Mədəni İrs üzrə Reprezentativ Siyahısına daxil edilmişdir.

Mənbə, ədəbiyyat və informatorların məlumatları əsasında yazılmış "Basqal (tarixi-etnoqrafik tədqiqat)" əsəri elmi ictimaiyyət və geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Başqa sözlə, yurdumuzun bu dilbər guşəsini daha yaxından tanımaq istəyən hər kəs bu kitabdan faydalana bilər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Elmin İnkişafı Fondunun qrant layihəsi çərçivəsində çap olunmuşdur:
Qrant № EİF -2013-9(15)-46/38/5

Bu əsər 13 mart 2014-cü il tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondu tərəfindən Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyində qeydiyyatdan keçirilmiş və əsərin qeydiyyatı haqqında 7982 nömrəli Şəhadətnamə (qeydiyyat nömrəsi: 04/C -7467-14) verilmişdir.

ISBN: 978-9952-516-04-3

© Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Elmin İnkişafı Fondu, 2017
© T.A.Babayev, T.S.Şahbazov, 2017

QƏDİM DİYAR HAQQINDA YENİ ƏSƏR 5

GİRİŞ 15

I fəsil. İSMAYILLI: COĞRAFİ, TARİXİ-ARXEOLOJİ VƏ İQTİSADİ OÇERK 25

Təbii-coğrafi şərait 27

Tarixi-arxeoloji abidələr 33

Müasir İsmayıllı: iqtisadi və mədəni həyat 47

II fəsil. QƏDİM YURD YERİ: BASQAL 57

Yaşayış evləri 71

Həyətlər 89

Məhəllələr 92

Kürəbənd su və kanalizasiya şəbəkəsi 98

Bazar meydanı 100

Yeməklər və içkilər 105

Geyimlər 126

ABİDƏLƏR VƏ MEMARLIQ İNCİLƏRİ 134

Düzən qəbiristanlığı 135

Şeyx Məhəmməd məscidi 139
Hacı Bədəl məscidi 142
Seyid Ümmülbanu türbəsi 145
Pirlər 147
Basqal hamamı 150
Çinar ağacı 155
Bulaqlar 156
Bayramlar. Novruz bayramı 161
Qurban bayramı 171
Orucluq bayramı 174
Xalq təbabəti 176
Xalqın söz xəzinəsi 180
Məktəb və maarifin tarixindən 184

III fəsil. TƏSƏRRÜFAT HƏYATI VƏ SƏNƏTKARLIQ 191
Bağçılıq 193
Arıçılıq 198
Sənətkarlıq 204
İpəkçilik 207
Bədii tikmə 220
Kəlağayıçılıq 222
Boyaqçılıq 234
Kəlağayı boyaqçılığı 239
Dulusçuluq 253
Dəmirçilik 256

Daşişləmə 259
Dabbağlıq 266
Ağacişləmə 269
Kömürbasma 271

IV fəsil. AİLƏ: ADƏT-ƏNƏNƏLƏR, MƏRASİMLƏR, ETİKET 277
Ağsaqqallıq institutu 286
Gözəl olur bu yurdun toy-büsatı 289
Qonaq və qonaqpərvərlik 307
Xeyriyyəçilik 314

Açıq səma altında Muzey, yaxud Etnoqrafik Model-kənd (NƏTİCƏ əvəzi) 319

İstifadə olunmuş mənbələr və ədəbiyyat 327

İxtisarlar 337